

Från sidlinjen

Stewe Claeson

Att vara den där flugan på väggen

Jag vet att jag inte är ensam om att läsa folkhögskolehistoria. Kanske är det något gamla folkbildare sysslar med när man inte längre kan eller får, eller för den delen **vill**, vara mitt i strömfåran. När man faktiskt befinner sig vid sidan av. För som pensionerad folkbildare lever man ju faktiskt i ett slags *efteråt*. När man under sådana omständigheter läser folkhögskolehistoria kan man fråga sig om man gör det för att lära sig något nytt, eller för att minnas eller bara för att sucka över att man är just sidställd? Jag har sannerligen läst folkbildningshistoria under hela min folkhögskoletid. Det har varit viktigt och dessutom varit ett ständigt memento – för det jag i min inbilskhet trodde att jag uppfann visade sig ha upfunnits tio år tidigare, eller fyrtio år tidigare eller, i riktigt pinsamma stunder, över hundra år tidigare. Men man lär sig också av sådant.

Jag minns att jag var upptagen av elevdemokrati under många år (som rektor); jag tyckte det såg illa ut med kursdeltagarnas rättigheter och tillsammans med en annan rektor (Elna Hessel) och SFEFs ordförande (Benny Hellis) gjorde jag en liten s.k. PUFF-skrift i frågan. Långt senare berättade Bo Göthberg att det var en av de få som trycktes om. Men med elevdemokratin gick det som det gick – de studerandes rättigheter var det inte mycket bevänt med i början av 2000-talet. Redan när vi drog igång Demokratiakademien i början av 1990-talet kunde vi ana vartåt

det barkade. I ett sådant läge var det viktigt att läsa folkhögskolehistoria – för att se hur det varit, men också för att se hur det kunde ha blivit.

Det finns ögonblick i folkhögskolehistorien där man önskar att man varit med. Jag roade mig häromåret med att göra en liten förteckning över sådana ögonblick. Och nu, medan våren kommer, alldeles för tidigt utanför mitt hus, ser jag på listan och tänker: har vi inte alla haft de tankarna? ***Då skulle man ha varit med!***

Ett sådant ögonblick i min lista är när dåvarande SÖ hade svårt att se att det kunde finnas "riktiga" folkhögskolor i vanliga hyreshus. Vid ett tillfälle i slutet av första världskriget hade jag gärna suttit bland elever och lärare, i en liten klass, i en stor stad, i en pytteliten folkhögskola som varken hade internat eller kök och matsal och som inte hade fått statsbidrag och som en dag under lunchtid fick besök av dåvarande folkhögskoleinspektören, Enoch Ingers. Jag har alltid tänkt mig att han kom för att meddela att det inte heller detta år kunde beviljas statsbidrag, men inspektören hade sina rötter i en av landets tidiga viktiga och lantliga skolor, och när han kom in i salen och fick se rektor och lärare äta gröt, i skolsalen, tillsammans med eleverna, lär han ha senare ha sagt att detta "att se Hammar och Beskow sitta och äta gröt med eleverna" visade att det verkligen handlade om en riktig folkhögskola. Och *Birkagården* fick sitt statsbidrag. (I dessa dagar kommer det på förlaget Stockholmia ut en mäktig bok om Gillis Hammar, skriven av Tomas Hammar.)

Jag hade också gärna suttit med när en blivande folkhögskolerektor inför bidragsbeviljande myndighet beskrev hur skolans inre liv skulle vara. Och efter allt det gamla vanliga om ålder och examensfrihet och allt det där sa han plötsligt att det på skolan måste finnas ett skolråd. "*Skolrådet skall vara en del av ledningen av skolan, och i skolrådet skall det bara sitta elever, som själva väljer sina representanter och skolrådet skall alltid höras innan förändringar vidtas.*"

Låter det bekant? De av er som var

med i 60- och 70-talens diskussioner om kursdeltagarrepresentant i lärarrådet och i styrelsen minns naturligtvis alla evinnerliga debatter om huruvida elevrepresentanten skulle vara med när man diskuterade elevärenden, för att inte tala om bråket kring elevrepresentation vid de lärarråd då omdömen skulle sättas. Men det jag citerar ovan är gamle rektor Flor inför ständerforsamlingen i Slesvig, 1843, inför starten av den allra första folkhögskolan i Rødding. Det kan få en att fundera över det där med "nytänkande"...

Min lista har också en anteckning om hur osannolikt spännande det hade varit att få vara med på mötet i Sorø 1902, när diskussionen om möjligt samarbete mellan folkhögskolorna och studentersamfundets kursverksamhet vid universitetet hölls. Det är då Brandes talar sig varm för samarbete, men eftersom folkhögskolorna tvekade och slog ifrån sig kom den underbara formuleringen om att studentersamfundets kursverksamhet "*betegner en art flyvende Højskolevirksomhed i Modsætning til den stillestaaende, under hvilken der stundom var Fare for, at Holger Danskes Skæg groede fast i Stenbordet.*" Och folkhögskolorna tackade nej eftersom Brandes aldrig tog ordet *Aand* i sin mun.

Först med *Nordiska folkhögskolan* i Kungälv startades så småningom en Akademi och en folkhögskola där universitetet var i högsta grad medverkande vid tillkomsten. Det hade kunnat ske tidigare...

Och min lista lockar mig. Herredumilde, när *Fornbys* rektor tog till brösttonerna mot kyrkofolket i Tuna, eller när en bonde i det tidigare norska Bohuslän inte ville att hans gård tillföll Allmänna arvsfonden, eftersom den fanns i Sverige, utan testamenterade gården till den norska delen av folkhögskolan. Sant? Jodå, och dessutom så sent som på 1990-talet. Jag hade så velat höra den gamle bonden: "*Jag har aldrig accepterat freden 1658. Jag testamenterar gården till Norge.*" Bara för att få sig upplyst om territorialgränsers obeveklighet.

Men nog nu. Kan inte någon av veteranerna berätta om andra ögonblick – då man velat vara med!?